

De Wet open overheid

als een

Tragedy of the Commons

Noor Koevoet · Dr. M.J. Marx · UvA 2025-2026

Garrett Hardin

The Tragedy of the Commons, 1968

Elinor Ostrom

Nobelprijs Economie, 2009

Inhoud

1 Wat is de Tragedy of the Commons?

2 Overeenkomst met de passieve Woo

3 Voordeel van het commons-perspectief

4 Hardin vs. Ostrom

5 Beperking van toegang

6 Beleidsmaatregelen

7 Conclusie

1. Wat is de Tragedy of the Commons?

Garrett Hardin, Science 1968

Een gedeelte meent raakt uitgeput doordat rationele actoren handelen vanuit eigenbelang.

- Vrije toegang voor iedereen
- Baten voor het individu
- Kosten voor het collectief
- Uitputting van de hulpbron

Bekende commons

- *Gemeenschappelijke weide*
 - *Visserij*
 - *Grondwater*
 - *De atmosfeer*

2. Overeenkomst met de passieve Woo

De commons

Recht op overheidsinformatie, vrij toegankelijk, geen motiefvereiste

De gebruikers

Burgers, journalisten en maatschappelijke organisaties

Het probleem

Bepaalde uitvoeringscapaciteit, overschreden afhandeltermijnen, onvrede onder verzoeker en behandelaar

De last

Baten bij de verzoeker, uitvoering en kosten bij de overheidsinstantie

"Als je alleen al weet dat er bij ministeries honderden mensen werken om de hele dag papieren zwart te lakken, dan schieten we ons doel voorbij"

Henri Bontebal, Kamerlid CDA

Ambtenaren ervaren Woo-verzoeken als red tape. De werkdruk leidt tot spanning en wantrouwen richting verzoekers.

Mikkelsen (2026), onderzoek ambtenaren

3. Wat levert het commons-perspectief op?

Door de Woo vanuit dit perspectief te bekijken, is er een bewezen analytisch kader met uitgewerkte oplossingen

Herkenbaar patroon

- Vrije toegang
- Individueel voordeel
- Collectieve druk

Eerder onderzoek

- Veel bestaande literatuur
 - Empirisch bewijs
- Onderzocht beleidsmaatregelen

Bewezen oplossingen

8 design principles van Ostrom (1990)

Meerdere afwegingen

- Hardin vs Ostrom
- De wet aanpassen vs de uitvoering aanpassen

Garrett Hardin

Microbioloog, ecooloog

*Tragedie is onvermijdbaar
zonder externe regulering*

- Privatisering
- Nationalisering
- Beperking van toegang
- Centraal gezag

*Toegang beperken, maar ten koste
van transparantie*

VS

Elinor Ostrom

Politieke econoom

*Tragedie is af te wenden
door zelforganisatie*

- Zelforganisatie van gebruikers
- Lokale, democratische spelregels
- Monitoring en samenwerking
- Commons kunnen werken!

*Betere governance, met behoud
van transparantie*

5. Beperking van toegang

Mogelijke beperkingen van de Woo: strengere toegangseisen, belangvereiste, kosten heffen, beperking omvang verzoeken, sneller afwijzen.

Voordeel

- Minder verzoeken, lagere werkdruk
- Kortere afhandeltijden
- Lagere uitvoeringskosten

maar

Nadeel

- Democratische controle op de overheid
- Recht op informatie voor burgers en journalisten
- Transparantie als grondstof van open bestuur
- Risico op anticommons: ondergebruik van een publiek recht

Baten transparantie: ca. €4,4 mld (Enthoven & Weener, 2026) · De oplossing ligt niet in minder openbaarheid, maar in betere uitvoering.

6A. Samenwerking en communicatie

Ostroms nested enterprises · veel klachten komen door gebrekkige communicatie

1 Vroegtijdig contact bij ontvangst van verzoek

2 Samen met verzoeker het verzoek preciseren en afbakenen

3 Opsplitsen van omvangrijke verzoeken

4 Frontrunners helpen achterblijvers via gezamenlijke richtlijnen

6B. Actieve openbaarmaking

Vergroot beschikbaarheid in plaats van vraag te beperken. Actief is goedkoper dan passief.

1

Proactief publiceren over maatschappelijk interessante onderwerpen

2

Minder verzoeken nodig, lagere druk op passieve Woo

3

Generieke centrale Woo database voor alle bestuursorganen

4

Voorkomt anticommuns: te veel beperken leidt tot ondergebruik

6C. Technologie, organisatie en monitoring

Werkdruk verlagen en capaciteit beter benutten, zonder toegang te beperken

1

Automatisch zoeken, anonimiseren en publiceren van documenten

2

Gespecialiseerde Woo teams en betere interne coördinatie

3

Woo dashboard: doorlooptijden en achterstanden zichtbaar voor iedereen

4

Uniforme monitoring en gezamenlijke spelregels met journalisten en overheden

6D. Proportionaliteit

Bescherm legitieme verzoekers. Terughoudend, maar effectief.

1

Art. 4.6: antimisbruik vereist meerdere gedragingen, altijd eerst gesprek voeren

2

Art. 4.1 lid 6: te breed verzoek buiten behandeling stellen

3

Terughoudendheid beschermt journalisten, burgers en onderzoekers

4

Balans: te restrictief leidt tot ondergebruik van een publiek recht

7. Conclusie

De Woo is geen klassieke commons, maar het commons-perspectief onthult wel de spanning tussen gebruik, capaciteit en governance en geeft oplossingen

1 FOI vertoont commons kenmerken: niet-exclusieve toegang, beperkte capaciteit, cumulatief gebruik.

2 Informatie raakt niet uitgeput. Het is de uitvoeringscapaciteit die schaars is.

3 Beperking van toegang beschermt de capaciteit, maar ondermijnt transparantie en democratische controle.

4 De uitvoering aanpakken: betere governance, samenwerking en technologie, met behoud van openheid.

Dank voor uw aandacht

"Instead of there being a single solution to a single problem, I argue that many solutions exist to cope with many different problems."

Elinor Ostrom

Vragen?